

Юридична відповідальність за службові правопорушення.

Невиконання державним службовцем своїх обов'язків тягне застосування щодо нього юридичної відповідальності у вигляді одного з чотирьох її видів.

А) дисциплінарна відповідальність. Згідно статті 14, Закону України "Про державну службу" до державних службовців застосовуються дисциплінарні стягнення за: "... невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює". До службовців, крім дисциплінарних стягнень, передбачених чинним законодавством про працю України, можуть застосовуватися такі заходи дисциплінарного впливу: попередження про неповну службову відповідність; затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду тощо. Заходи службової дисципліни розраховано на тих, хто перебуває на службі - особливому трудовому, службовому відношенні службовця до держави (власника), що витікає з факту перебування на службі, виконання обов'язків служби. Службові особи, що не мають начальства по службі (відсутнє владовідношення), наприклад, депутати Рад, не підпорядковуючись у виконанні посади нічому впливові, крім власної правосвідомості, правообов'язків, що витікають із законодавчих актів, не підлягають і дисциплінарній відповідальності.

Особливість дисциплінарної відповідальності у тому, що підстави (конкретні склади) застосування дисциплінарної відповідальності не можуть бути точно визначені у законі, тому залишається широкий простір начальницькому розсудові (адміністративної дискреції).

Законодавча база дисциплінарної відповідальності така: типові правила внутрішнього трудового розпорядку, посадові інструкції, статuti та спеціальні положення про дисципліну працівників окремих галузей управління (начальницький склад Збройних Сил, Служби безпеки, Внутрішніх справ, транспорту, зв'язку, судді, прокурори тощо).

Розрізняють три види дисциплінарної відповідальності: загальну, спеціальну та для керівних і виборних працівників.

На підставі правил внутрішнього трудового розпорядку несуть відповідальність більшість службовців державних органів та недержавних структур. Згідно з чинним законодавством, до цих порушників застосовуються догана або звільнення. Лише у випадках укладення з працівниками контрактів останніми може бути передбачено застосування інших видів дисциплінарних стягнень - зменшення посадового окладу, встановленого штатним розкладом, тарифного розряду та ін.

На підставі спеціальних положень і статутів про дисципліну службовців специфічних галузей державного управління, де вона відіграє особливу роль, дисциплінарні стягнення більш суворі і численні. Так, починаючи з зауваження, догани, Дисциплінарний статут Збройних Сил передбачає також і арешт з утриманням на гаупвахті до 15 діб або пониження у військовому званні на один ступінь.

Дисциплінарна відповідальність за підлеглістю поширюється на службових осіб керівного складу і таких, що зайняли посади за виборами. Тут також формами відповідальності є догана і звільнення. Службові особи, що служать за виборами, можуть бути звільнені лише у формі відкликання, а якщо їх призначено звільняються у загальному порядку.

Дисциплінарні стягнення застосовуються службовою особою (органом), від якої залежить призначення (звільнення) службовця на посаду, або службовою особою (органом), вищестоячим щодо вказаних осіб (органів). Стягнення накладаються за власною ініціативою службових осіб (органів) або на пропозицію осіб (органів), які повноважні робити обов'язкові пропозиції щодо накладання дисциплінарних стягнень.

Якщо дисциплінарною провинною завдано збитків майну юридичної чи фізичної особи, винуватці, крім дисциплінарної відповідальності, можуть відповідати у позовному порядку. Ці стягнення застосовуються не пізніше одного місяця з дня провини. Строк давності - шість місяців з дня вчинення.

Відповідно до загального порядку, трудові спори цієї категорії вирішуються судами після їх попереднього розгляду у комісіях з трудових спорів (КТС), профспілкових комітетах. Порядок оскарження дисциплінарних стягнень, що накладаються на службових осіб у порядку підлеглих, передбачений у конкретних законодавчих актах, статутах, положеннях (наприклад, Закон України "Про прокуратуру", Дисциплінарний статут Збройних Сил, "Про статус суддів" та ін.).

б) кримінальна відповідальність. Кримінальна відповідальність службових осіб настає за так звані службові злочини, які за характером та проявом порушень поділяються на три види:

порушення повноважень: невиконання (неналежне виконання) повноважень (недбалість, "бездіяльність влади")

перевищення повноважень: вчинення службовою особою акту, на який вона не мала законної влади, вихід за межі такої або недотримання відомих форм, процедур (одноособове вирішення справи, яка має вирішуватися колегіально, або вчинення дій, які ніхто не має права здійснювати чи дозволяти тощо

вчинення акту, що входить до повноважень, але з метою, яку не передбачає закон (зловживання владою або службовим становищем, хабарництво, посадовий підлог)

Всі вони є загальними злочинами, оскільки можуть бути вчинені у будь-якій галузі державного апарату, в об'єднаннях громадян, у приватних структурах. До того ж в окрему групу ці злочини виділяються не за об'єктом посягання а за суб'єктом такого.

Якщо підставою для відповідальності є злочин у сфері виконання загальнообов'язкових правил та обов'язків державної служби, то суб'єктом є службова особа з особливим юридичним статусом, що суміщає службові владні повноваження, покладені на неї законним порядком, і статус управомоченої сторони у владовідносинах (так зване "діяння за посадою"). Відсутність зв'язку між службовим повноваженням конкретних осіб та їхніми діями стосовно іншого суб'єкта управлінських відносин (зокрема, потерпілого), їхніми шкідливими наслідками свідчить про відсутність службового злочину.

Важливий кваліфікуючий момент у правопорушеннях - істотна шкода, якою може визнаватися прямий матеріальний збиток, завдано фізичним та юридичним особам, упущена вигода, порушення політичних, трудових, житлових, особистих майнових прав та інтересів громадян, що охороняються законом, підлив престижу представників влади, створення обстановки, що утруднює державному органу здійснення його основних функцій.

Отже відповідальність за службові злочини, що передбачені у Кримінальному Кодексі, настає лише у відношенні до службових осіб, а інші службовці (функціональний, адміністративно-допоміжний склад) держави не представляють, не виражають її волі, проте виражають власну волю, яка має проявлятися в межах і формах, встановлених законом, тож реалізація їхньої волі призводить до певних публічно-правових наслідків, тому злочини цієї категорії службовців тягнуть за собою відповідальність за іншими статтями кримінального законодавства. Так, кримінальним законодавством (стю 1922 КК України) переслідується незаконне одержання працівником (не службовою особою)

держустанови чи організації у будь-якому вигляді матеріальних благ або вигод майнового характеру у значному розмірі за виконання (невиконання) будь-яких дій з використанням службового становища.

в) адміністративна відповідальність. Поняття адміністративно-службового правопорушення (проступку) властиве й такому виду відповідальності як адміністративна відповідальність.

Особливості підстав адміністративної відповідальності службових осіб у тому, що вони несуть таку за порушення встановлених загальнообов'язкових правил своїми власними діями, у тому числі неправомірними вказівками, виконуючи які, підпорядковані їм службовці, інші працівники порушують встановлені правила. Службові особи можуть нести адміністративну відповідальність і за невживання заходів щодо забезпечення виконання правил іншими особами, якщо забезпечення їх дотримання входить до кола службових повноважень цих службових осіб.

Отже, йдеться про проступки, скоєні з власної вини та з вини "службової". В останньому випадку може наставати й подвійна відповідальність - адміністративна та дисциплінарна, адміністративна й цивільна - за одне й те саме діяння.

Припустимо є субтитутна відповідальність окремих категорій державних службовців, а саме військовослужбовців та прирівнених до них осіб, батьків та ін.

Адміністративні стягнення накладаються не безпосереднім начальством винних осіб, а спеціальними органами колегіально або одноособово їхніми представниками.

Не є суб'єктами адміністративних правопорушень ті працівники державних органів, об'днань громадян, приватних структур, які виконують суто професійні або технічні обов'язки (службовці функціональні, основний склад).

г) відповідальність за заподіяну шкоду. Відповідальність за шкоду, заподіяну службовою особою у галузі виконавчо-розпорядчої діяльності, полягає в обов'язковому відшкодуванні збитків державними органами, від імені, за дарученням котрих службова особа вчиняє службові дії. Цей обов'язок державного органу випливає з того, що підбір, професійна підготовка кадрів, наділення службової особи часткою компетенції органу (владне повноваження), функції контролю за її діями, матеріальне стимулювання та ін. Має здійснюватися цим органом, чим і пояснюється обов'язок відповідальності за дії свого представника.

За шкоду, спричинену діями службовців, що не є службовими особами, державний орган відповідальності не несе, а збитки стягуються потерпілою фізичною чи юридичною особою у загальному порядку.

Службовими діями, які слід кваліфікувати як неправильні (неправомірні, незаконні) і якими завдано шкоди, є:

невиконання службових обов'язків (або неналежне їх виконання);

виконання таких обов'язків неналежним чином (помилкові рішення);

перевищення службових повноважень;

зловживання такими повноваженнями.

Збитки при цьому мають бути реальні та прямі.

Реальний збиток - збиток, що вже народився, існує або може статися у майбутньому. Прямий, індивідуальний збиток має зачіпати одну особу або певну групу осіб, але не весь колектив. Збиток має завдаватися юридично регламентованим та захищеним відносинам (не відшкодовується, наприклад, збиток, завданий нелегалам-підприємцям). Збиток

повинен мати оцінене грошове вираження. Збиток, що завданий репутації, естетичному виглядові, як і моральні страждання, фізичний біль також може мати грошове вираження.

Відповідальність за шкоду, завдану службовою особою, що діє в галузі управління, державний орган несе лише у разі, коли такі дії є діями службового характеру, до того ж входять до функцій цього службовця, неналежне (неправильне) виконання яких призвело до шкоди.

Шкода ж, яка завдана службовою особою навіть і в робочий час, але не в зв'язку з виконанням службових обов'язків, відшкодовується не органом, а безпосередньо винною особою.

Державний орган не відповідає також за так звані "особисті акти" тих, хто їх вчинив: ці дії супроводжують службовий акт, але від нього можуть бути відокремлені, оскільки службова особа, яка має бути стороннім виконавцем державної волі, проявляє себе як людина із своїми особистими симпатіями, антипатіями, емоціями, пристрастями, громадською позицією. Вони виникають під час виконання службових обов'язків, але сторонні щодо них, звідси наслідки службової дії можуть нести на собі відтінок злості, шовінізму тощо.

Державний орган, який відшкодував збитки потерпілій особі, вправі звернутися до суду з регресним позовом до службової особи, що винна у заподіянні шкоди. Конкретні обсяги регресних вимог визначаються у нормах трудового законодавства.

Звільняються від юридичної відповідальності службовці органів державного управління, які заподіяли шкоду правам, свободам людини, інтересам держави під час здійснення службових повноважень, перебуваючи у стані необхідної оборони, крайньої необхідності або професійного ризику. Це. Наприклад, працівники оперативних підрозділів МВС, СБУ, Прикордонних військ.

Невід'ємним компонентом управління державою є державна служба і її суб'єкти державні службовці. Професійні службовці належать до певної групи населення - осіб найманої праці, зайнятих у сфері управління та реалізації управлінських рішень в порядку службових завдань.

Правовою основою діяльності державних службовців в Україні є Закон України "Про державну службу", а також інші законодавчі акти, наприклад, Кодекс законів про працю України, закони України "Про прокуратуру", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" та ін.

Професійну службу можна деференціювати за ознакою її організації та порядком проходження на державну та службу в недержавних структурах. Професійна служба - це адміністративно-правове відношення службовця, який перебуває на посаді в державних органах, об'єднаннях громадян, органах місцевого самоврядування, недержавних структурах за призначенням, обранням, конкурсом, контрактом, до цих організацій власника, що має своїм змістом обов'язкову діяльність по реалізації управлінських функцій. Виходячи із змісту діяльності у сфері управління, у кадровій політиці, у підготовці, прийнятті юридичних актів виконавчої влади, "Єдина номенклатура посад службовців" (1967 р.) пропонує поділ службовців на три групи. Це - керівники, спеціалісти, технічні виконавці. Така класифікація віддзеркалює суто функціональні позиції.

Основними обов'язками службовців є: додержання Конституції України та інших актів законодавства України; забезпечення ефективної роботи та виконання завдань державних органів відповідно до їх компетенції; недопущення порушень прав і свобод людини та громадянина; безпосереднє виконання покладених на них службових обов'язків, своєчасне і точне виконання рішень державних органів чи посадових осіб,

розпоряджень і вказівок своїх керівників; збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню; постійне вдосконалення організації своєї роботи і підвищення професійної кваліфікації; сумлінне виконання своїх службових обов'язків, ініціатива і творчість в роботі тощо. Права державних службовців регламентовано як у Конституції, так і в багатьох законах - про державну службу, статус суддів, адвокатуру, прокуратуру, освіту, міліцію, митну справу, охорону здоров'я, про підприємства і т. п.

Невиконання державним службовцем своїх обов'язків тягне застосування щодо нього юридичної відповідальності у вигляді одного з чотирьох її видів. Це: дисциплінарна відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність та відповідальність за заподіяну шкоду тощо.